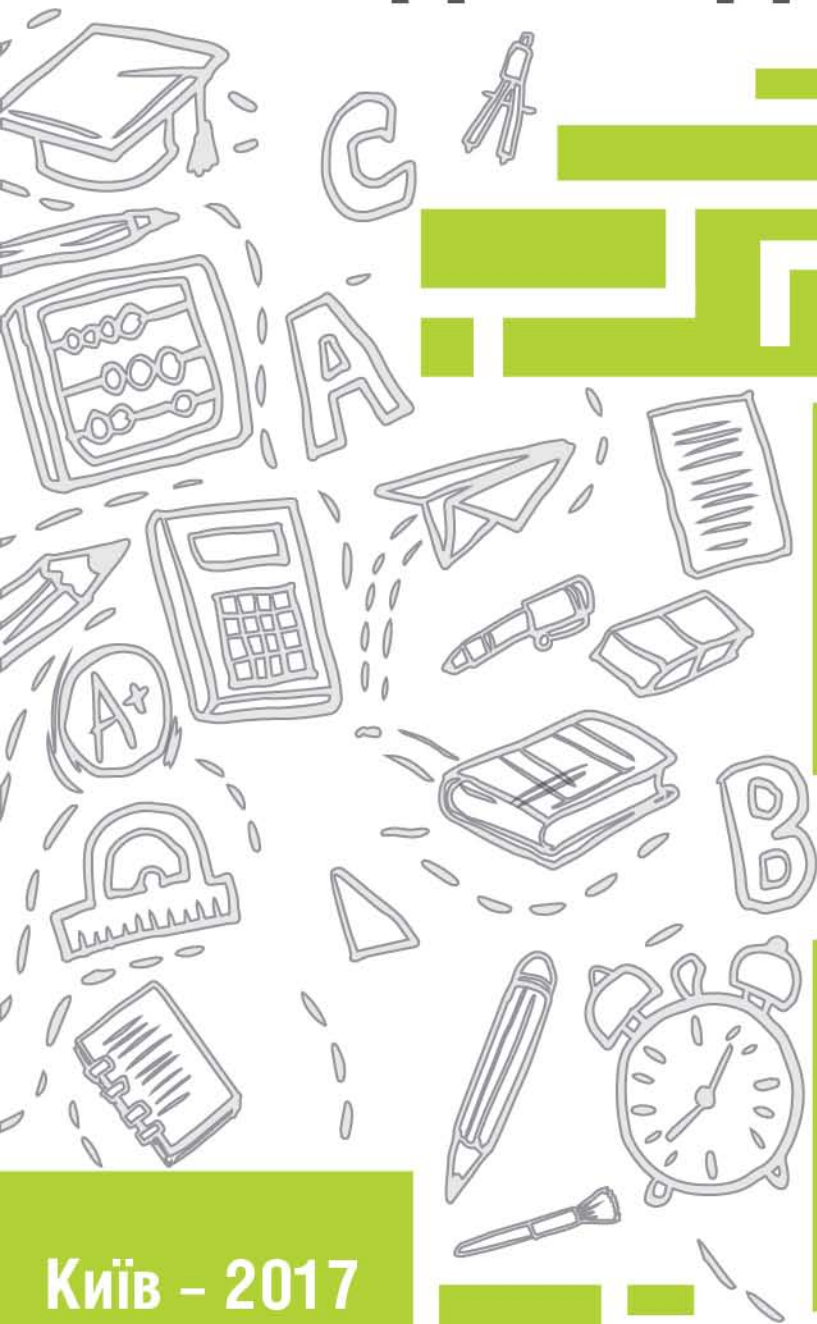

ПОРАДНИК ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНІ
МАТЕРІАЛИ

Київ – 2017

Зміст

Вступ	4
Короткий огляд Концепції Нової української школи	5
Путівник по проекту Державного стандарту початкової загальної освіти	6
Особливості розвитку дітей 6-7-ми річного віку	7
Стратегії і методи викладання	8
Організація освітнього середовища	17
• Психологічне середовище: право вибору, формування спільних цінностей, Ранкові зустрічі, розвиток відповідальності, встановлення правил, святкування багатоманітності та соціальної інклюзії.	19
• Фізичне середовище: навчальні матеріали та їх організація.	49
Інтегроване навчання: види, способи, форми реалізації.	51
Приклади орієнтовного планування на день, тиждень	54
Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів.	
Співпраця з батьками	67
Інклюзивна освіта	68
Корисні ресурси	71
Додаток А. Форма самооцінки вчителя.	75
Додаток Б. Форма спостереження за навчальним середовищем	76
Додаток В. Форма спостереження за розвитком дитини.	87
Фотогалерея	97

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

- ▶ Виклики, що стоять перед початковою школою
- ▶ Чинники якісної початкової освіти
- ▶ Мета і головні компоненти Концепції Нової української школи
- ▶ Компетентнісний підхід, ключові компетентності
- ▶ Педагогіка партнерства
- ▶ Особливості організації освітнього процесу
 - *Особистісно-орієнтована модель освіти*
 - *Формування загальнолюдських цінностей*
 - *Структура освітнього процесу*
 - *Організація освітнього середовища*

ВИКЛИКИ, ЩО СТОЯТЬ ПЕРЕД ПОЧАТКОВОЮ ШКОЛОЮ

Велике слово – ШКОЛА! Це скарб найкращий кожного народу, це ключ золотий, що розмикає пута невідомості, це шлях до волі, до науки, до добробуту. У вселюдському житті тільки той народ і бере перемогу, який має найкращу школу

Софія Русова

Виклики часу зумовили розроблення [Концептуальних засад реформування середньої освіти](#) – документа, який проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і [сприяють вияву творчості дітей](#).

Які ж нерозв'язані проблеми вітчизняної системи освіти та її основоположної ланки – початкової освіти, стали поштовхом для прийняття реформаторських рішень?

По-перше, існують великі відмінності між школами, які територіально, соціально і демографічно працюють у різних умовах, що утруднює реальний доступ учнів до здобуття якісної освіти.

По-друге, все ще недостатньо розвинена мережа дошкільних закладів – це унеможлиблює обов'язкову передшкільну підготовку дітей старшого дошкільного віку. Такий стан, як засвідчує статистика, буде зберігатися у найближчі роки, тому постає потреба пошуку й інших шляхів здійснення підготовки дітей до школи.

По-третє, умови навчання дітей, особливо 6-річних першокласників, – наповнення класів, режим навчання, вимоги до приміщення, забезпечення харчуванням, матеріальна база тощо – у переважній більшості закладів освіти не відповідають психофізіологічним особливостям розвитку учнів.

По-четверте, з кожним роком збільшуються ризики погіршення фізичного та психологічного здоров'я дітей, що вимагає перегляду режиму їхньої навчальної праці, розвантаження і переструктурування змісту навчальних предметів, уникнення дублювання матеріалу тощо.

По-п'яте, значно збільшилась кількість дітей, які потребують особливого і тривалого психолого-педагогічного супроводу, логопедичної, соціальної і медичної допомоги, – до цього виклику наша школа підготовлена лише частково.

По-шосте, у сільській місцевості якість освіти не витримує конкуренції із міською, – про це свідчать результати ЗНО¹, відсутність школярів в олімпіадному русі та ін.). Школи сільської місцевості, особливо початкові, стали переважно малочисельними, а через це поглибилась потреба упровадження інших форм навчання, штатних розписів, створення відповідного освітнього середовища.

По-сьоме, вимагає змін навчальне забезпечення – більшість підручників залишаються застарілими з огляду на інноваційні результати початкової освіти. Недостатнє виділення коштів на їх друк і застарілі уявлення замовників про функції цього виду продукції обмежує авторів у створенні повноцінної сучасної навчальної книги. У більшості випадків школи, вчителі не мають змоги самостійно обирати той або інший підручник, вони часто змушені звертатися до батьків стосовно придбання сучасної навчальної продукції².

«Потрібна докорінна реформа, що зупинить негативні тенденції, перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкуренто-спроможності України»

ЧИННИКИ ЯКІСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Таким чином, описані та чимало інших проблемних питань очікують на вирішення найближчими роками.

Провідною метою є підвищення якості освіти

Провідною метою кожної освітньої реформи, в тому числі нинішньої, є підвищення якості освіти. Які ж чинники забезпечують якість початкової ланки загальної середньої освіти? Назвемо найвпливовіші з них:

- повне і своєчасне охоплення навчанням усіх дітей молодшого шкільного віку;
- різномічне використання досягнень дошкільного періоду;
- осучаснення та оздоровлення освітнього середовища;
- впровадження методик особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку молодших учнів;
- технологічність методик навчання;
- моніторинговий супровід освітнього процесу;
- адекватна підготовка педагогічних кадрів тощо³.

¹ ЗНО – Зовнішнє незалежне оцінювання.

² Початкова школа, 2016, № 6, С. 1 – 4

³ Початкова школа, 2016, № 6, С. 1 – 4

Названі чинники ураховані в [Концепції Нової української школи](#) й мають перебувати в полі належної уваги у процесі упровадження в практику положень цього засадничого документа.

У [Концепції](#) наголошено на суб'єктності учіння, необхідності оволодіння учнями способами навчальної діяльності, досвіді взаємодії з іншими людьми. Мета загальної середньої освіти визначена у Проекті Закону України «Про освіту».

«Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності».

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є

Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є

різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві.

здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень / учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України.

«Освічені українці, всебічно розвинені, відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій, – ось хто поведе українську економіку вперед у XXI столітті».

МЕТА І ГОЛОВНІ КОМПОНЕНТИ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

На які головні компоненти [Концепції](#) мають орієнтуватися вчителі початкової школи?

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.
2. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
4. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Водночас, [Концепцією](#) визначено складники, якими з боку держави та місцевої громади як повноправного учасника освіти має забезпечуватися успішна організація навчально-виховного процесу, а саме:

- ✓ Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
- ✓ Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.
- ✓ Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.
- ✓ Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

[Сучасне освітнє середовище](#), яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

ФОРМУЛА НОВОЇ ШКОЛИ СКЛАДАЄТЬСЯ З ДЕВ'ЯТИ КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ:

/01 Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.	/06 Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
/02 Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.	/07 Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.
/03 Наскрізний процес виховання, який формує цінності.	/08 Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
/04 Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.	/09 Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.
/05 Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.	

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД, КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Передусім, це орієнтація освітнього процесу на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними.

Нині у світовій практиці ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Компетентнісні результати навчання учнів початкової школи визначено у попередніх документах – Державному стандарті (2011 р.), у вимогах навчальних програм (2012 р.), у вимогах до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів (2014 р.).

Однак, перехід на компетентнісні засади поки не належним чином відображено у дидактичному і методичному забезпеченні навчання, де все ще домінує знанієва компонента. Зазначимо, що стандарт 2011 року переважно орієнтував освітян на формування в учнів молодшого шкільного віку предметних компетентностей, тоді як новостворювані нормативи націлені на досягнення й ключових.

«Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність»

Сутнісні ознаки компетентності

У світовому досвіді склалось розуміння компетентності як інтегрованого результату освіти, присвоєного особистістю.

*зміщення акцентів
вироблення
і розвиток
умінь діяти,
застосовувати досвід
у проблемних умовах*

Таке досягнення передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах (коли, наприклад, неповні дані умови задачі, дефіцит інформації про щось, обмаль часу для розгорненого пошуку відповіді, коли невідомі причиново-наслідкові зв'язки, коли не спрацьовують типові варіанти рішення тощо). Саме тоді створюються умови для включення механізмів компетентності – здатності діяти в конкретних умовах і мотивів досягти результату.

*компетентність –
цілісна*

Компетентність часто тлумачать через усталені поняття: «здатність до...», «комплекс умінь», «готовність до...», «знання в дії», «спроможність», «індивідуально-особистісна рефлексивна функція» та ін. Як впливає із зазначеного вище, компетентність – цілісна, тобто ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетентністю.

*усунення
суперечливості
між засвоєними
теоретичними
відомостями та їх
використанням*

Компетентності дозволяють усунути суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач:

- *уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;*
- *аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ;*
- *створювати тексти, вироби, проекти;*
- *висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших;*
- *брати участь в колективних справах; у розв'язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.;*
- *користуватись певними предметами та ін.*

До ознак ключових компетентностей належать такі: поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатокomпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції.

*ключові
компетентності
пов'язують воедино
особистісне і
соціальне в освіті*

Ключові компетентності пов'язують воедино особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молоді людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо³.

³ Початкова школа. – 2010. – № 9

У [Концепції](#) викладені ключові компетентності, визначені «Рекомендаціями Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006). До їх числа належать такі.

СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОЮ (З РІДНОЮ У РАЗІ ВІДМІННОСТІ) МОВАМИ									
СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ									
МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ									
ОСНОВНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРИРОДНИЧИХ НАУКАХ І ТЕХНОЛОГІЯХ									
ІНФОРМАЦІЙНО- ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ									
УМІННЯ ВЧИТИСЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ									
ІНІЦІАТИВНІСТЬ І ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ									
СОЦІАЛЬНА ТА ГРОМАДСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ									
ОБІЗНАННІСТЬ ТА САМОВИРАЖЕННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ									
ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ І ЗДОРОВЕ ЖИТТЯ									
	ВМІННЯ ЧИТАТИ	УМІННЯ ДОНОСИТИ ДУМКУ	КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ	ЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ПОЗИЦІЇ	ІНІЦІАТИВНІСТЬ	ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ І РІШЕННЯ	ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ	РОБОТА В КОМАНДІ	

Визначення цих компетентностей подано в тексті Концепції на с. 11 – 12.

<https://www.youtube.com/watch?v=dS84FjhsMel>

<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>

*рівнозначність
усіх ключових
компетентностей на
всіх етапах навчання*

Важливий акцент новозмін пов'язаний із тим, що визнається рівнозначність усіх ключових компетентностей на всіх етапах навчання. Тобто, кожна освітня галузь (мовно-літературна, іншомовна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережлива, фізкультурна, громадянська та історична, мистецька) володіє освітнім потенціалом, необхідним для формування кожної ключової компетентності. Цей потенціал має бути реалізований наскрізно у процесі навчання кожного предмета або курсу.

Наприклад, внеском МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

у формування компетентності спілкування державною мовою є уміння, що виробляється в процесі навчання математики, – лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень;

у компетентність спілкування іноземними мовами – зіставляти математичний термін чи буквене позначення з його походженням з іноземної мови;

в основні компетентності у природничих науках і технологіях – моделювати процеси, що відбуваються в навколишньому світі;

в інформаційно-цифрову компетентність – діяти за алгоритмом та складати алгоритми;

у компетентність уміння вчитися – доводити правильність певного судження та власної думки;

у компетентність ініціативність і підприємливість – здійснювати раціональний вибір;

у соціальну та громадянську компетентності – робити висновки з отриманих результатів розв'язування задач соціального змісту;

в обізнаність та самовираження у сфері культури – естетично зображувати фігури, графіки, рисунки;

в екологічну грамотність і здорове життя – ощадливо користуватися природними ресурсами.

Наведений приклад показав, що під час вивчення будь-якого предмета чи курсу у його змісті мають бути реалізовані складники всіх ключових компетентностей.

<http://nus.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-osnovy-standartu-osvity-shhe-odyn-krok-mety>

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА

Великого значення в Концепції набуває аспект *педагогіки партнерства* між всіма учасниками освітнього процесу.

«Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський.

- ✓ Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму і офіціозу.
- ✓ Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу.
- ✓ Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів.

Принципи партнерства

Принципи партнерства в педагогіці є такими:

- *повага до особистості;*
- *доброзичливість і позитивне ставлення;*
- *довіра у відносинах;*
- *діалог – взаємодія – взаємоповага;*
- *розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);*
- *принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)*

<https://www.youtube.com/watch?v=8VWuhwv1B2U>

Основні риси педагогіки партнерства:	навчання без примусу;	самовизначення;
	висування значущих цілей;	педагогіка конкретної дії;
ідея переборення пізнавальних утруднень у колективній творчій діяльності;	об'єднання кількох тем навчального матеріалу в окремі блоки;	використання опор;
методика «занурення»;	спільне планування індивідуального темпу навчання;	самоаналіз у процесі індивідуального і колективного підведення результатів діяльності учнів;
вільний вибір (використання вчителем на свій розсуд навчального часу для кращого засвоєння учнями матеріалу);	створення інтелектуального фону навчання;	методика випереджувального навчання;
реалізація диференційованого навчання;	колективна творча виховна діяльність (самоврядування);	активна участь дітей у контрольно-оцінювальній діяльності
ідея життєтворчості;	систематичне залучення батьків до спільної діяльності;	та інші

Залучення до спільної діяльності

Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно використовувати в своїй роботі не тільки стандартні методи організації навчально-виховного процесу, але в більшій мірі виявляти ініціативу і будувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

Як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві й захоплюючі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції тощо

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Особистісно-орієнтована модель освіти

У концепції окремо акцентовано увагу на запровадження особистісно-орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму.

Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів.

максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів

Актуальними для нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму:

- *відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;*
- *активність учнів у навчальному процесі, орієнтація на інтереси та досвід учнів, створення навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини;*
- *практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;*
- *відмова від орієнтації навчально-виховного процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;*
- *виховання вільної незалежної особистості;*
- *забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, врахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;*
- *впровадження шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству⁴.*

<https://www.youtube.com/watch?v=HMtHgXlazyA>

⁵ Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 424 с.

Формування загальнолюдських цінностей

Пріоритетного значення в розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни.

У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни

У здійсненні виховного процесу мають ураховуватися такі організаційні орієнтири:

- ✓ виховання не зводиться до окремих виховних занять;
- ✓ до створення виховного середовища залучається весь колектив школи;
- ✓ учитель є взірцем людини вихованої, своїм прикладом він надихає і зацікавлює дитину;
- ✓ у плануванні діяльності враховуються індивідуальні нахили і здібності кожної дитини, створюються належні умови для їх реалізації;
- ✓ співробітництво з позашкільними закладами освіти;
- ✓ активне залучення до співпраці психологів і соціальних педагогів;
- ✓ налагодження постійного діалогу з батьківською спільнотою.

Структура освітнього процесу

У Концепції представлено коментар щодо особливостей організації освітнього процесу в школі I ступеню згідно з новою структурою. Так, в початковій школі виділено два цикли навчання: перший – адаптаційно-ігровий (1 – 2 класи); другий – основний (3 – 4 класи).

Метою першого циклу навчання, відповідно до його назви, буде природне входження дитини в шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища. До особливостей цього циклу віднесено такі:

- навчальні завдання і час на їхнє виконання будуть визначатися відповідно до (із урахуванням) індивідуальних особливостей школярів;
- навчальний матеріал можна буде інтегрувати в змісті споріднених предметів або вводити до складу предметів у вигляді модулів;
- обсяг домашніх завдань буде обмежено;

- навчання буде організовано через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами;
- учитель матиме свободу вибору (створення) навчальних програм у межах стандарту освіти;
- буде запроваджено описове формувальне оцінювання, традиційних оцінок не буде; найважливіше завдання вчителя – підтримувати в кожному учневі впевненість і мотивацію до пізнання.

Метою другого циклу є здійснення навчального процесу з концентрацією педагогічної уваги на *формуванні в учнів відповідальності і самостійності*; підготовка до успішного навчання в основній школі. Його суттєвими ознаками є:

- використання у процесі навчання методів, які вчать здійснювати самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня;
- запроваджується предметне навчання;
- частина предметів передбачатиме оцінювання.

Організація освітнього середовища

Окрему увагу вчителів має привернути розділ Концепції, присвячений опису змін в *організації сучасного освітнього середовища*. У зв'язку з тим, що в шкільному житті зростає частка групової ігрової, проектної і дослідницької діяльності, мають бути урізноманітнені варіанти упорядкування освітнього простору.

Крім класичних варіантів класних кімнат доцільно використовувати новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які можна легко трансформувати для групової роботи.

Перед школою поставлено завдання відшукати окремі приміщення з відкритим освітнім простором, що дозволить розширити поле діяльності за межі класу. У плануванні і дизайні освітнього простору першорядним має бути спрямування на розвиток дитини і мотивації її до навчання.

<https://www.youtube.com/watch?v=4nnQFEDtiU>

<https://www.youtube.com/watch?v=g0r87ozOdYU>

Більше про особливості організації освітнього середовища ви знайдете у [Розділі 4](#).

Отже, розбудова Нової української школи – це довготермінова реформа, яка розпочинається вже зараз. Шлях її впровадження буде супроводжуватися суттєвими змінами всіх складників освіти. Наразі, сьогоднішні школярі мають відчути зміни й отримати кращу якість освіти.

РОЗДІЛ 2

ПУТІВНИК ПО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

- ▶ Цільові групи
- ▶ Принципи стандарту початкової освіти
- ▶ Зміст освіти: освітні галузі
- ▶ Модельні навчальні програми
- ▶ Базовий навчальний план
- ▶ Типовий навчальний план
- ▶ Робочий навчальний план закладу освіти
- ▶ Календарне планування

«Краще – ворог хорошого. Ефективний план, що може бути виконаний зараз, кращий, ніж досконалий план, що може бути виконаний в наступному кварталі».

Доналд Дж. Краузе, «Шлях лідера»

Концепція Нової української школи, описана у попередньому розділі, передбачала розроблення [нового Державного стандарту початкової загальної освіти](#), процес якого розпочався у середині 2016 року, а в липні 2017 року відбулося його громадське обговорення.

Важливо зазначити, що процес розроблення Стандарту здійснювався у відкритому експертному діалозі, до якого були залучені найкращі педагоги-практики, науковці, громадські активісти, представники батьківських спільнот, міжнародні консультанти – понад 80 фахівців із різних регіонів України взяли участь у цьому процесі. Таке широке залучення було зумовлено, зокрема, численними цільовими групами, які будуть користуватися Стандартом початкової освіти.

ЦІЛЬОВІ ГРУПИ

Це, насамперед:

Учителі початкових класів, які:

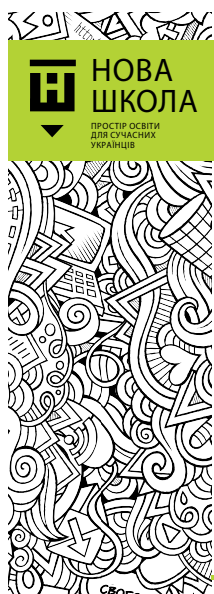
- працюватимуть за новою Модельною навчальною програмою, затвердженою Міністерством освіти і науки України;
- укладатимуть навчальні програми предметів та курсів.

Керівники шкіл, які:

- розроблятимуть робочі навчальні плани на основі Типового навчального плану, затвердженого Міністерством освіти і науки України;
- створюватимуть належне освітнє середовище.

Тож, спробуємо коротко описати новий Стандарт початкової освіти, щоб зрозуміти логіку його організації.

НАСКРІЗНІ ВМІННЯ

ПРИНЦИПИ СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Проект Стандарту початкової освіти ґрунтується на таких принципах:

1. Презумпція талановитості дитини.

Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації. Не допускати відокремлення дітей на підставі попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.

2. Цінність дитинства.

Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.

3. Радість пізнання.

Організація пізнавального процесу, яка приносить радість дитині, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності.

4. Розвиток особистості.

Замість «навченої безпорадності» – плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка з боку вчителя / вчительки розвиватиме у дітей самоповагу та впевненість у собі.

5. Здоров'я.

Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.

6. Безпека.

Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

Проект Стандарту початкової освіти передбачає поділ на 2 цикли, які враховують особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей:

I цикл	II цикл
1-2 класи	3-4 класи

Стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи).

ЗМІСТ ОСВІТИ: ОСВІТНІ ГАЛУЗІ

Зміст освіти у проекті Державного стандарту початкової освіти відповідає таким освітнім галузям:

 <p>Мовно-літературна: українська мова і література, мови і література національних меншин, іншомовна освіта</p>	 <p>Інформативна</p>
	 <p>Соціальна і здоров'язбережна</p>
 <p>Математична</p>	 <p>Фізкультурна</p>
 <p>Природнича</p>	 <p>Громадянська та історична</p>
 <p>Технологічна</p>	 <p>Мистецька</p>

Кожна освітня галузь супроводжується індексом, який у таблиці державних вимог зазначає обов'язкові результати навчання.

Наприклад, Мовно-літературна галузь – МОВ

У межах кожної освітньої галузі зазначаються:

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня / учениці.

Мета освітньої галузі: «компетентнісний потенціал» освітньої галузі.

Загальні цілі: вміння, які розвиває галузь.

Загальні очікувані результати (ЗОРИ): вказують на рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу (1-2 кл. і 3-4 кл.).

Змістові лінії, які відображають зміст освітньої галузі, окреслюють її внутрішню структуру та систематизують конкретні очікувані результати. Для кожної освітньої галузі визначені «змістові лінії» – від 3 до 6.

Конкретні очікувані результати (КОРИ), які визначають обов'язковий зміст, «ядро знань».

Наприклад:

У природничо-освітній галузі для 1-2 кл. ЗОР може бути таким: «Відповідально дію в довкіллі, дбаю про його чистоту, доглядаю за рослинами і тваринами».

Тоді як КОР для цієї ж галузі на кінець 2-го кл.: «Не завдаю шкоди тваринам і рослинам під час дослідів та експериментів».

Стандарт початкової освіти реалізується через навчальні програми предметів та курсів.

Взаємозв'язки похідних документів

Навчальна програма предмета або курсу описує:

- зміст предмета та курсу відповідно до очікуваних результатів, визначених Стандартом початкової освіти, викладений у логічній послідовності;
- підходи до інтегрування предмета та курсу за тижневими темами, проблемами, проектами, блоками тощо;
- навчальну діяльність та умови її виконання;
- засоби оцінювання навчальних досягнень учнів.

Навчальні програми предметів та курсів створюють учителі безпосередньо на основі Стандарту початкової освіти або за зразком Модельної навчальної програми – самостійно або об'єднавшись у професійні спільноти / мережі.

МОДЕЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

Модельні навчальні програми затверджує Міністерство освіти і науки України. До їх створення залучається експертна спільнота. Модельна навчальна програма містить:

- *підходи до впорядкування та інтеграції змісту предметів або курсів відповідно до конкретних очікуваних результатів, визначених Стандартом початкової освіти;*
- *види навчальної діяльності;*
- *засоби оцінювання навчальних досягнень учнів.*

Модельні навчальні програми розміщені на сайті Нової української школи:

www.nus.org.ua.

1. Модельну навчальну програму сконструйовано на основі **потижневого планування**

освітнього процесу з окресленням теми тижня й очікуваних результатів за галузями, які вчитель / вчителька реалізовуватиме впродовж тижня. Більшість цих результатів має стратегічний характер, що й зумовлює їх повторюваність впродовж першого циклу навчання (1-2 класи) для формування вмій і поглиблення знань учнів.

Очікувані результати, відповідно до яких укладається зміст навчальних програм, уточнюються на кожен тиждень навчання з урахуванням послідовності розвитку конкретних умій та визначених тем (проблем чи проектів) тижня, на основі яких здійснюється інтеграція.

Відповідно до очікуваних результатів тижня та визначених тем учитель / вчителька планує навчальну діяльність.

2. Модельну навчальну програму розроблено на основі **проблемно-пошукового підходу**

У рамках тижня окреслено ті проблеми / дослідницькі чи проблемні запитання, які стануть основою інтеграції та стрижнем освітнього процесу.

На розсуд учителя / вчительки ці проблемні запитання можна розглядати впродовж одного дня або ж – у разі освітніх потреб чи посиленого інтересу дітей – впродовж двох днів.

Програма та навчально-методичні матеріали заохочують до того, щоб учителі через спостереження й рефлексію з'ясовували очікування, потреби учнів і моделювали інші проблемні запитання / ситуації, спираючись на ініціативу самих дітей.

3. Модельна навчальна програма

містить завдання для педагога, які він ставить перед собою в рамках тижня, а також знання і вміння учнів (безвідносно до галузей) після розгляду проблемних запитань.

Навпроти кожного виду діяльності подано, які очікувані результати можуть досягти учні, на чому має акцентувати увагу учитель / учителька під час реалізації цих завдань.

За окресленим індексом ці результати можна легко співвідносити з конкретними очікуваними результатами, вміщеними у проекті [Стандарту](#), позначати їх, щоб відстежувати системність досягнення цих результатів та правильно планувати освітній процес.

Приклад

Проблемне запитання:

**«Навіщо мені ходити до школи?
Що я очікую від шкільного життя?»**

№ з/п	Приклади навчальної діяльності	Очікувані результати учіння	Індекс конкретного очікуваного результату
I.	Ранкова зустріч.	З увагою сприймає усні репліки вчителя й однокласників (вітання, знайомство, запитання, прохання) й доречно реагує на усну інформацію в діалозі.	2 МОВ 1.1-1
	Знайомство.		
	Виконання пісні про школу.	Слухає музичні твори про школу, дітей/ дитинство, висловлює свої враження, вподобання.	2 МИО 3.3-1
	«Веселий» оркестр.		
	Співає улюблені дитячі пісні	2 МИО1.1-1	
	Створює супровід (оплесками, шумовими музичними інструментами) до пісні, що виконує.	2 МИО 1.1-3	

II.	Діалог / сюжетно-рольова гра на тему «Чого я хочу навчитися в школі?»	Ставить запитання до усного повідомлення й відповідає на запитання.	2 МОВ 1.2-1
		Ділиться своїми почуттями та емоціями від прослуханого й побаченого.	2 МОВ 2.3-1 2 СЗО 4.1-3
		Пояснює важливість навчання у школі. Бере участь у сюжетно-рольовій грі.	2 МОВ 1.7-4
		Висловлює власну думку, відповідаючи на запитання «Чого можна навчитися в школі?»	2 МОВ 1.5-1
III.	«Руховий» (математичний) диктант (для закріплення понять ліворуч, праворуч, прямо).	Встановлює відносне розміщення об'єктів на площині та в просторі (лівіше, правіше, вище, нижче тощо), використовуючи математичну мову.	2 МАО 4.1-1
IV.	Створення малюнка «Школа моєї мрії», зокрема на подвір'ї школи. Автограф під малюнком.	Малює графічними матеріалами.	2 МИО 1.1-5
		Відтворює графічні знаки за зразком.	2 МОВ 3.1-1
V.	Рефлексія. Відгадування загадок.	Відгадує й загадує загадки, складе власні загадки.	2 МОВ 4.2-2

Кожен вид навчальної діяльності супроводжується докладним описом та орієнтовними навчально-методичними матеріалами для вчителів, що дає можливість педагогам заощадити час на пошуки необхідних ресурсів.

[Електронна версія цих матеріалів](#) допоможе збільшувати пропонувані ілюстрації, дописувати до них власні завдання, забезпечувати необхідну кількість копій цих матеріалів для використання у класі.

Багато запропонованих видів діяльності може бути розгорнуто до денного проекту.

Більшість орієнтовних видів навчальної діяльності відображає **синергетичний підхід до освітнього процесу**, коли виконання завдань із різних галузей, їх взаємопроникнення та переплетення **підсилюють ефекти навчання**, сприяють **конструюванню знань, а не їх відтворенню**, що демонструє **партнерський підхід** до освітнього процесу, задекларований [Концепцією «Нова українська школа»](#).

Інтегрований підхід, відображений не тільки через специфічні «синергетичні» завдання, що моделюють життєві ситуації, з якими стикаються діти, а й через курс «Я досліджую світ».

БАЗОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Базовий навчальний план є складовою частиною Стандарту початкової освіти, що визначає:

- *структуру початкової освіти й перелік освітніх галузей;*
- *погодинне співвідношення між освітніми галузями;*
- *загальнорічну кількість годин;*
- *гранично допустиме навантаження учнів.*

Базовий навчальний план має інваріантний і варіативний складники. Інваріантний складник змісту формується як обов'язковий для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форми власності. Зміст інваріантного складника подано через освітні галузі, сукупність яких необхідна і достатня для загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи.

ТИПОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

На основі Базового навчального плану Міністерство освіти і науки України затверджує Типовий навчальний план.

Типовий навчальний план розподіляє навчальний час між навчальними предметами, курсами згідно із співвідношенням між освітніми галузями, яке визначене Базовим навчальним планом.

У Типовому навчальному плані відображається інтеграція різних освітніх галузей. У процесі інтеграції додається кількість навчальних годин, передбачених на кожен освітню галузь.

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Робочий навчальний план закладу освіти розробляється навчальним закладом на основі Типового навчального плану, затвердженого Міністерством освіти і науки України. У робочому навчальному плані конкретизується варіативний складник Базового навчального плану.

Зокрема, варіативний складник передбачає години, які можна використати додатково на вивчення предметів / освітніх галузей інваріантного складника, індивідуальні консультації та групові заняття з учнями.

Варіативність змісту початкової освіти реалізується і через запровадження в навчальних програмах 20% резервного часу, що створює простір для задоволення освітніх потреб учнів, вирівнювання їхніх досягнень, розвитку наскрізних умінь тощо.

КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ

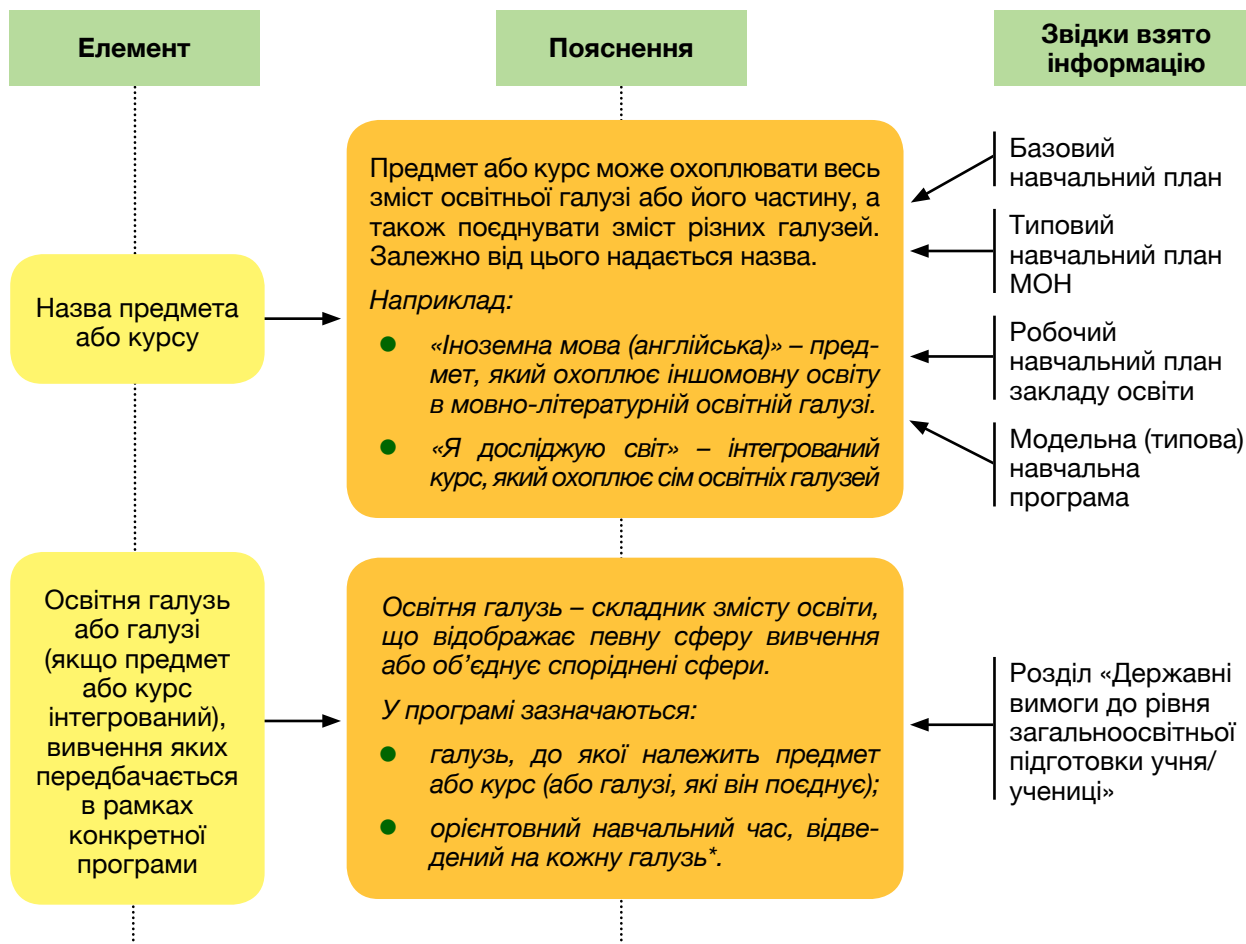
Календарне планування здійснюється вчителями на підставі навчальних програм у довільній формі. Воно визначає послідовність та тривалість окремих елементів навчальної діяльності (ігор, занять, уроків тощо). Співвідношення часток освітніх галузей, що реалізуються через інтегровані курси або окремі предмети може відрізнятися за тижнями. Баланс навчального часу між галузями періодично унормовує учитель / учителька, який / яка також самостійно щотижня приймає рішення про розподіл 20-відсоткового резерву часу.

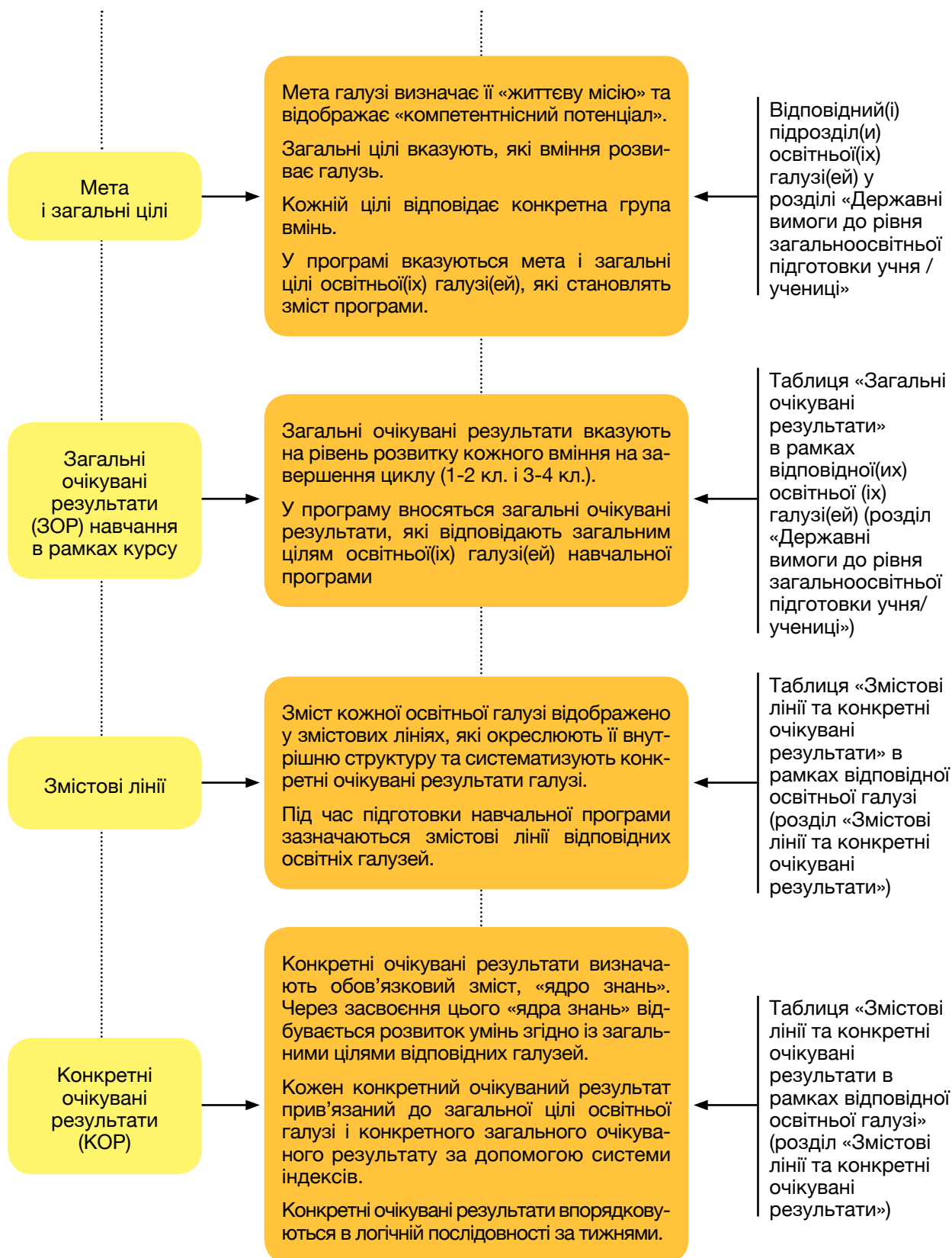
Пояснення для вчителів із використання проекту Стандарт початкової освіти

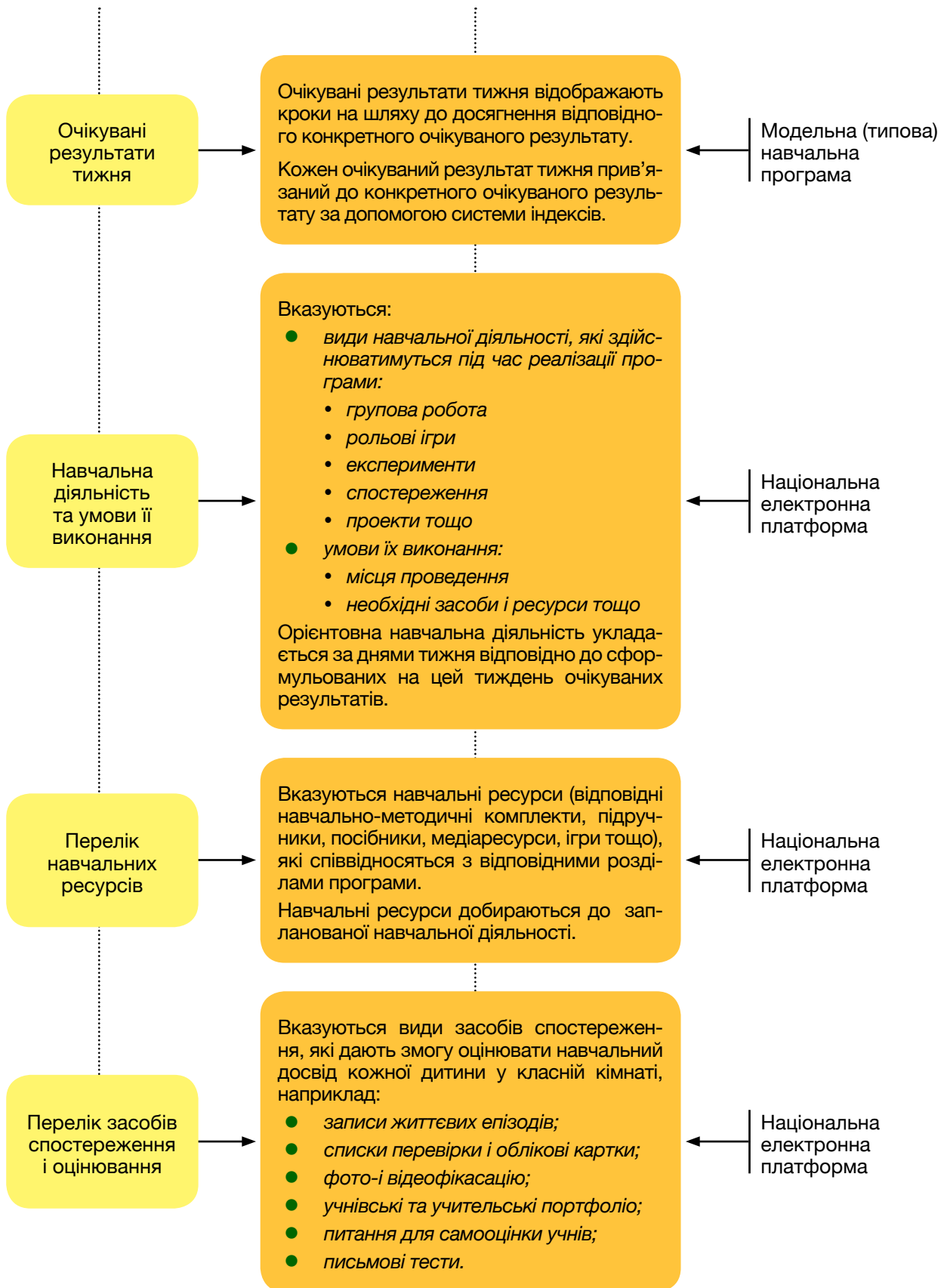
Учительство може використовувати новий Стандарт початкової освіти для створення навчальних програм предметів або курсів.

Навчальні програми предметів або курсів розробляють учителі з урахуванням мети і загальних цілей у рамках кожної з дев'яти освітніх галузей.

Обов'язкові елементи навчальної програми предмета або курсу

Корисні ресурси:

Національна електронна платформа

Міністерство освіти і науки України створює і підтримує електронну платформу, яка допомагає учителям конструювати навчальні програми предметів або курсів і містить:

- *методичні рекомендації з конструювання навчальних програм предметів та курсів;*
- *навчальні курси згідно з конкретними очікуваними результатами за освітніми галузями;*
- *засоби оцінювання навчальних досягнень учнів.*

Електронна платформа «Нова українська школа», www.nus.inf.ua

Електронна платформа «Нова українська школа», www.nus.org.ua

Бібліотека реформатора.